

лизу политичког дискурса обичних Срба и Албанаца, чиме је дала важан допринос разумевању сукоба између те две етнонационалне групе.

Владимир Рубић

Stef Jansen, *Antinacionalizam. Etnografija otpora u Beogradu i Zagrebu*, Biblioteka XX vek, Beograd 2005, 298 str.

Стеф Јансен критикује ауторе који пишу о сукобу на простору бивше Југославије да недовољно имају у виду да су националне категорије историјски условљене, односно да је њихова конфигурација у деведесетим годинама двадесетог века производ друштвених и политичких промена. Такође, Јансен истиче да, говором о "српском" или "хрватском" становишту као нечем хомогеном, људима који се осећају или не осећају као припадници ових националних заједница одузимамо могућност да артикулишу алтернативно гледиште. Аутор ове књиге се концентрисао на анализу два вида отпора национализму: "одбијање да се национална припадност артикулише као главни фактор и развој алтернативне дискурзивне праксе, артикулисане на основу неких других елемената". Феминистички покрет у Србији и Хрватској објединио је ова два основна антinationалистичка става тиме што је промовисао категорију рода као главни фактор дискурса.

Антinationалистички отпор на простору бивше Југославије није био хомоген, пошто је артикулисан "у различитој мери, на различите начине, из различитих побуда и с различитим циљевима". Многи антinationалисти су се ослањали на различите комбинације алтернативних дискурса (феминизам,

урбаност, југословенство, европејство и индивидуализам) којима је заједничка била представа о национализму као о ономе чему се пружа отпор.

Према Јансену, указивање на рурални примитивизам као главни узрок националистичких ратова представља једну од најважнијих тачака постјугословенског антinationализма. Наиме, током свог теренског боравка у Београду и Загребу, од 1996. до 1998. године, аутор је наишао на велики број антinationалистички оријентисаних људи који су се служили одређеним оријенталистичким дискурсом, у чијој основи је била следећа логика: "постјугословенски национализам је примитивни дискурс, његови су носиоци примитивни политичари, а њих, опет, подржавају примитивни сељаци". Јансен објашњава да је, у постјугословенском контексту, оријентализам формирао специфичне парове: урбано – рурално, европско – балканско, цивилизовано – примитивно, модерно – заостало, рационално – ирационално... Међутим, структура антinationализма се најбоље може објаснити појмом културе. Наиме, "култура" је представљала колективно санкционисани конструкт супротстављен "некултури" примитивног национализма. Аутор издваја и анализира пет аспеката антinationалистичког дискурса о "култури": европејство, урбани педигре и припадност, образовање, понашање и стил, и познавање популарне културе.

Сасвим у складу са својим левичарским политичким уверењима, Јансен је испрва био иритиран чињеницом да људи који се боре против националистичког дискриминаторног дискурса баратају стереотипима, али је, ипак, закључио да је антinationалистичка опседнутост урбаним само реакција

на агресивни национализам и говор мржње, као и да "такви дисидентски дискурси никада нису довели до злостављања, протеривања, силовања или убијања сељака". Такође, иако наводи да су антинационалисти Европу "повезивали са свим што је рационално, западњачко, модерно, организовано, урбано, развијено, демократско, образовано, мирно, индивидуалистичко, цивилизовано, толерантно и тако даље", Јансен није ни покушао да се, макар мало, позабави антизападњачком пропагандом Милошевићевог режима. Можда зато што би се, опет у складу са својом левичарском оријентацијом, сложио са неким ставовима озлоглашеног председника Србије, што би, наравно, било у колизији са уверењима његових информаната с којима је, према сопственом признању, ступио у пријатељске односе? Занимљиво је и да Јансен објашњава потпуно некритички интонирану прозападну оријентацију постјугословенских антинационалиста чињеницом да су многе њихове организације биле финансиране из фондова блиских влада земаља Западне Европе и САД, чиме је несвесно потврдио један од кључних аргумената који су власти у Србији износиле против невладиних организација. Ипак, мора се признати да Јансен скреће пажњу и на антинационалистичке активисте који су се противили оријенталистичком дискурсу, наглашавали да је село прошло кроз рат и указивали на незаинтересованост и елитизам градског становништва. Аутор објашњава да су оваква алтернативна решења проистицала било из активистичког рада на селу и са избеглицама, било из сељачког порекла. Такође, ова врста антинационалиста је била упозната са алтернативним друштвеним покретима на Западу и била

је у стању да критички преиспитује "како постјугословенске претензије на европејство, тако и реално постојећу Европу, и то често истим аргументима којима су то чиниле и њихове супкултурне колеге и пријатељи у иностранству".

Јансенови информанти су истицали да, у бившој Југославији, национална припадност није била битна у свакодневном животу, већ је функционисала само на нивоу политике. Он уочава да су његови саговорници, иако склони да се служе урбаним дихотомијама, били иритирани погрешним представама које су биле раширене на Западу и које су крвопролиће на територији бивше Југославије објашњавале оријенталистичким позивањем на вековну мржњу на Балкану или сузбијањем национализма у Титово време. С друге стране, Јансен исправно наглашава да је национална припадност "могла имати различиту важност и утицај у различитим контекстима и код различитих људи" и да зато не треба нити негирати нити есенцијализовати "националне разлике у југословенској свакодневици", већ треба указати на "њихов *релативни* значај у скупу многих других дистинктивних критеријума".

Аутор констатује да су националисти монополисали дискурзивни материјал који се тиче промене и обнове, а да су се антинационалисти окренули сећањима на свакодневицу и тако изградиле стратегију отпора, чија је једна од кључних тачака била југоносталгија. Тако интонирана југоносталгија није имала везе с тежњом да се обнови Југославија нити с лојалношћу југословенству, већ, пре свега, са сећањем на југословенски културни простор. Такође, поред ове "добре" југоносталгије, Јансен уочава да у Србији постоји и "хегемонијско југословенство" које је у сна-

жној вези са српским национализмом, што је у складу са схватањима југословенских комуниста и хрватских, словеначких, албанских и других етнонационалиста.

На крају, треба нагласити да је Јансен пружио изузетно темељну и систематичну анализу антинационалистичког дискурса у Србији и Хрватској, током деведесетих година двадесетог века, при чему га лична наклоност за носиоце овог дискурса није спречила да му приступи критички. Зато ова књига представља значајан допринос разумевању друштвеног контекста насталог услед етнонационалних сукоба на југословенском простору.

Владимир Рибих

Џоел М. Халперн, *Српско село – друштвене и културне промене у сеоској заједници 1952–1987*, Етнолошка библиотека, Посебна издања 2, Српски генеалогички центар, Београд 2006, 387 страна.

Појава књиге *Српско село – друштвене и културне промене у сеоској заједници 1952 – 1987* америчког антрополога Џоела Халперна у преводу на српски језик представља својеврстан куриозитет. Наиме, прво издање овог дела на енглеском језику појавило се 1956. године, и требало је тачно пола века да се Халпернова студија појави на језику оног народа који је и био предмет проучавања. Разлози за овакво стање ствари сложени су и многобројни, али је један од најважнијих свакако и уврежено мишљење како "нико тако добро не може да проучава наш народ као ми сами". Чињеница да се један амерички постдипломац усудио да, користећи *in situ* технику теренског ис-

траживања, изради монографију шумдијског села Орашац, очигледно у периоду педесетих и шездесетих година 20. века није, сем часних изузетака, изазвала много другачије реакције осим пуког игнорисања.

За поновно откривање *Српског села* на нашем језику, пре свега, можемо да захвалимо приређивачу проф. др Мирјани Прошић-Дворнић, издавачкој кући "Српски генеалогички центар", као и преводиоцу др Бојану Жикићу. Српско издање Халперновог дела заправо никада није било објављено у овом облику на енглеском језику. Наиме, поред превода енглеског издања *Српског села* из 1967. године, у књигу је уврштена и студија Џоела Халперна и његове супруге Барбаре Керевски-Халперн из 1987. године, под називом "Дугорочна истраживања у Орашцу". Такође, дело је обogaћено и фотографијама у боји, од којих су неке сада први пут објављене, предговором приређивача и самог аутора, као и веома инспиративним и садржајним разговором који је др Мирјана Прошић-Дворнић водила са писцем *Српског села*.

Сама монографија настала је као резултат теренског истраживања које је, тада млади, амерички антрополог Џоел Халперн са супругом обавио у селу Орашац недалеко од Аранђеловца, у периоду од 1953. до 1954. године. Основу студије *Српско село* чине резултати овог истраживања, обogaћени каснијим подацима добијеним током накнадних посета Орашцу шездесетих година 20. века. Халперн, у духу тадашњих трендова у америчкој антропологији, настоји да представи свеобухватну слику заједнице у којој је боравио, смештајући је у шири контекст друштва којем она припада у одређеном временском периоду. Аутор инсистира на унутрашњој динамици сеоске заједнице у